

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

M. Antonij Maioragij|| Orationes|| Et Praefa-||tiones

Majoragio, Marcantonio

Monasterii VWestphal., 1599

VD16 ZV 10313

XIV. De vitæ atque Morum disclipina, ad eosdem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68843](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68843)

latrent, debacchentur: nos exemplo sapientissimorum
hominum, nihil eos omnino timeamus, vel potius
hementer negligamus: neque villo modo patiamur
eorum calumnie nos ab instituto virtutis verèq;
litatis cursu reuocent. Sed quò magis obrectatorum
improbitas in nos incaluerit, eò nos erectiori animo
promptioriq; res egregias & laude dignas amplecti
mur. Sic enim fiet, vt illi secum ipsi inuidia veneno
tabescant: nos autem leti, quasi de hostibus assidue
umphantès, in honore atque dignitate quod reliquum
est vitæ traducamus.

DE VITÆ A
QUE MORVM DISCIPLI
na, ad Mediolanensèis.

ORATIO XIV.

CVM multa diuinitus, Viri Mediolanensès, à
viris illis sapientissimis viris inuenta atque
stituta fuerint, quibus humanum ingenium, quasi
de. & à naturatantum inchoatum, non autem per
ctum, benè atque eleganter expoliretur, tum nihil
præclarius, nihil humano generi salutarius, nihil re
bus publicis vtilius ea disciplina, in qua de vitæ & mor
ribus

ribus pertractatur. Hæc enim vna ratio fuit, quæ concilia cæterisque hominum, quæ oppida, quæ vrbes moli-
ri & iure sociare cœpit: quæ dispersos olim homines in
agris, & in tectis siluestribus abditos, sibiq; victu feri-
no vitam propagantes, ex feritate illa ad iustitiam
atq; mansuetudinem traduxit: quæ ius humanum at-
que diuinum constituit, vnde leges exorta, vnde vita
tranquillitas, vnde omnis denique humana felicitas
atque beatitudo. Ac mihi quidem, Viri Mediolanen-
ses, cum apud vos hodie, viros omni laude præstan-
tes, de tam excellenti disciplina verba facturum in
hunc locum ascenderim, venit in mentem non medio-
criter subuereri, ne meis fortasse humeris impar o-
nus temerè suscepisse videar. Quis enim meritis e-
am artem laudibus prosequi se posse confidat, à qua,
tanquam à perenni quodam & lucidissimo purissi-
moque fonte, quicquid est in hominum vita laudabi-
le, continenter effluit? Omnes enim honestas actio-
nes, propter quas homines solas laudari merito con-
sueuerunt, quis non intelligit à vita morumque cogni-
tione ac disciplina promanare? Nam quis egregie res
gerere valeat, nisi rectè gerendi viam & rationem in-
tellexerit? Neque enim cuiquam dubium esse po-
test, quin in præclaris rebus agendis intelligentiam
precedere necesse sit, & voluntatem subsequi, quæ
studium ac diligentiam ad bene agendum excitet at-
que impellat. Quamobrem hæc virtutum ac vitio-
rum cognitio, quæ vita morumque disciplina contine-
tur, & sola benè beateq; viuendi rationem docet, tam
eximia atq; diuina est, vt eam potius admirari, & tan-

quam è longinquo loco suspicere, quàm dignis laudibus exornare valeamus. Sed tamen quoniam hic est campus noster, in quo statuiamus hoc anno decurrere, & materia, quam publicè hoc in loco tractare volumus; non alienum à proposito nostro visum est, quoniam non plenè veram hanc Philosophiam laudare possumus, nonnulla tamen quasi argumenti vice coram vobis hodie de illa proponere, quæ specimen aliquod summa iucunditatis atque utilitatis, quam ex ea consequi studiosissimus quisque facile possit, aperte præstant. Quod dum facio, quaeso vos, ut facere instituisse diligenter attendite. Socrates ille, qui vnus ex omnibus Apollinis oraculo fuit olim sapientissimus appellatus, Philosophiam moralem auctor à plerisque fuisse traditur. Is enim cum alios philosophantes de natura & rebus occultis, de cælo, de siderum magnitudinibus, interuallis, cursibus, de numeris montibusq; studiosè tractare videret, & vnde omnia orirentur, quæ recederent: primus (ut Cicero scriptum reliquit) Philosophiam deuocauit è cælo, & in urbibus collocauit, & in domos etiam introduxit: & coegit de vita & moribus, rebusq; bonis & malis querere. Sed hoc certè non ita intelligendum est, quasi ante Socratem nemo bene iusteque viuendi præcepta traderit: cum ante illum plurimi sapientes viri fuerint, qui pulcherrimas atque utilissimas ad honestè viuendum sententias nobis reliquerint. Nam ab initio generis humani credibile est, leges & iura, tam diuina, quàm humana, semper viguisse: sed quia Socrates primus ex eorum numero, qui Philosophi

Cic. de Senect. & lib. I. Acad. Quæstion. pag. 41.

Tusc. Qu. lib. 5. pag. 230.

nominati fuere, quorum Princeps & auctor nomi- Cic. libr. 5.
 nis Pythagoras extitit, relictis rebus ab ipsa natura Quæst. Tul
 inuolutis, quas supra cognitionem humanã esse cense- & Acad: 1.
 bat, tantum ea tractare cœpit, quæ ad vitam & mo- pag. 41.
 res honestè instituendos attinerent. Illud enim in o-
 re frequenter habebat: Quæ supra nos, nihil ad nos.
 Hanc verò sapientia partem omnium reliqua-
 rum honestissimam atque utilissimam esse iure opti-
 mo iudicabat, in qua videbat omnes fere priscos illos
 sapientes viros & legistatores omne suum studium,
 omnem curam ac diligentiam collocasse. Nam etiam
 antiquissimi Poëta, Musæus Atheniensis, Orpheus
 Thrax, Linus & Amphion Thebani, multa rectè vi-
 uendi præcepta tradidisse memorantur. Vnde posteri
 finxerunt, ab Orpheo & Amphione non tantum homi-
 nes, sed etiam feras, & arbores & saxa sono testudi-
 nis fuisse commota, quoniam agrestes & duros ho-
 mines sapientia sua mites & mansuetos reddide-
 runt. Quam rem Horatius in Arte Poëtica scite at-
 que eleganter explicat. Post hos etiam Poëtarum
 princeps Homerus, ad hominum mores honestiùs in-
 formandos totam Poësin suam accommodasse vide-
 tur. Nam ab eo Philosophi deinceps omnes (vt Plutar- In lib. de
 chus attestatur) tanquam à copiosissimo scientiarum Homero.
 flumine sententias suas hauserunt. Neque cuiquam
 dubium esse potest, quin Hesiodus honestè viuendi ma-
 gister optimus extiterit: cum in eius Poëmate cre-
 bra, tanquam stella quadam insignes, eluceant pul-
 cherrime sententiæ, quibus etas vniuscuiusq; potest
 ad honestatem informari. Sed nullum vnquam tempus
 fuit,

fuit, quin apud omnes ferè nationes aliqui sapientes viri fuerint, qui honestè viuendi præcepta traderent: vt apud Persas Magi, apud Indos Gymnosophista, apud Assyrios Chaldaei, apud Aegyptios Prophetæ, apud Gallos Druidæ. Iudæi verò non ab aliquo mortali homine, sed ab ipso immortalis Deo leges suas accepisse perhibentur, quas eorum legislator Moses à Deo acceptas, ad perpetuam memoriam lapideis in tabulis descripsit. Constat igitur, ab Hebræis, qui longissimo tempore religionis Antistites: & veri Deo cultores fuerunt, ad alias gentes ac nationes omnem sapientiam promanasse. Hinc Aegyptiorum mysteria, Chaldaeorum prædictiones, Magorum superstitione, Græcorum leges & instituta profluxerunt. In hac gente plurimi Vates, diuino afflatis spiritu, multa de animi immortalitate, de futura proborum hominum beatitudine, de Christiana religione, quam nos omnium purissimam & sanctissimam colimus, prædicati sunt: donec tandem apud eosdem natus est ille, qui pulsus omnium errorum tenebris, ipsam nobis veritatem aperuit, & morte sua, quam pro totius humani generis salute libentissimo animo subiit, ad cœlestem vitam iter patefecit. O fortunatos nimium Christianos, si quam ab immortalis Dei gratiam acceperunt, eam omni studio conseruare, & honestis actionibus amplificare contenderint! Nobis enim solis, qui Christi leges & instituta sequimur, à Superis datum est initia, progressiones, ab solutionem beatissimæ vitæ videre, amplecti, consequi: vt qui tanto beneficio, quod immensa Dei ipsius te-

nigritate cunctis hominibus patet, negligentia sua spoliantur; & meritisimò sint aeternis supplicijs vivi mortuique mactandi. Quod enim tam multi celeberrimi viri, summo ingenij acumine, omnia industria, infinitis propè laboribus exquirendo, nunquam tamen inuenire plenè potuerunt, ut viam certam intelligerent, qua, posteaquam corporum vinculis excuti fuissent, in caelestem domum conuolantes, beati & uo sempiterno perfruerentur; id nobis diuina gratia, Christo auctore, incredibili beneficentia concessum est. Sed prò Deum atque hominum fidem! quis paulò prudentior sine summo animi dolore possit illud aduertere, multo meliores & sanctiores olim fuisse, qui falsam religionem colerent, quàm nos hoc tempore, qui in veritatis luce versamur? Quot enim apud Græcos quondam viri sapientes, qui omni virtutum genere floruerunt? quod apud Romanos tanta prestantia viri, ut summa cum honestate & religione viuerent? quot in toto penè terrarum orbe, qui morum innocentia, vitæ integritate, animi sanctitate, iura omnia diuina atque humana diligentissimè custodirent? At hoc nostro tempore quotus quisque est, qui mores suos bene componere, vitia refugere, virtutes amplecti, mentem suam honestis præceptis informare studeat? Cuius rei quid aliud esse causa dicemus, quàm quòd adolescentes Parentum & Magistrorum negligentia, in virtutum & vitiorum cognitione disciplinaq; nò amplius exercentur, ut olim fieri consueuerat. Hoc enim in primis, ut ait Socrates, in Repub. bene instituta curandum est, ut iuuenes honestis instructi

disciplinis, quàm optimi fiant. Vt enim agricolæ
nouellas arbores summa cum diligentia colunt, &
tempestiuos edere fructus valeant: ita iuuentutem ad
fortitudinem & temperantiam, ceterasq; virtutes
instruere oportet, quoniam hoc est totius Reipubl. se-
minarium. Xenophon ille Socraticus, quem propter
orationis suauitatem Apem, & Musam Atticam ap-
pellarunt, memoria prodidit, apud Persas olim fuisse
Gymnasia, in quibus adolescentes equitatem & iustitiam
publicè docerentur. Quid Athenis, an non Academia,
Liceum, Porticus, omnium virtutum erant
officina? quid aliud in illis Gymnasijs tractabatur,
quàm quid honestum esset, quid turpe: quod extre-
mum honorum & malorum, ad quod essent omnia re-

Val. Max. ferenda? Roma verò non tantum Præceptores ipsi
lib. 2. ca. 1. sed etiam Parentes filios suos ad honestas viuendi ra-
tiones instruebant, atq; etiam in conuiujs clarorum
virorum laudes ad tibiam canebant, vt ad eorum imi-
tationem iuuenes excitarent. At hoc tempore tan-
tùm abest, vt schola sit honestatis & temperantia, vt
etiam plerunque, quod dicere pudeat, ab ipsis præce-
ptoribus & parentibus adolescentes, ad vitia procli-
ues & dociles, nefanda flagitia condiscant. Itaque
non mirum est, si res tam priuatæ quàm publicæ in per-
us quotidie ruunt: cum iuuentus domesticis imbuta
venenis, non ad honestatem adipiscendam, sed ad libi-
dinem suam explendam, & perfruendas corporis ve-
luptates animum inclinet: quo fit, vt nemo iustitiam,
nemo fortitudinis, nemo temperantia laudē assequat-
tur. Ex hac autem virtutis & honestatis contemtionem.

patriæ prodiones, rerum publicarum euerfiones, cædes, latrociniâ, furta, fupra, adulteria, fcclera denique omnia proficifcuntur. Nam vt homo, quemadmodum fcitè ait Aristoteles, fi omnibus fuis partibus & numeris perfectus abfolutusque fit, multo cæteris animantibus antecellit: ita fi leges & iufticiam deferat, nulla ferarum fraus eft tanta, nulla malicia, qua poffit cum eius malicia contendere. Cùm enim iniufticia armis inftrecta maxime fit horribilis, hominiquè à natura quafi arma quedam data fit prudentia ac virtutis, quibus in contrarias partes plurimum vti poffit, nihil eo, fi virtute careat, fccleratus effe poteft, nihil immariùs, nihil denique ad libidinem & intemperantiam abiectius. Hæc igitur viderunt olim vera certaque religionis ignari: nos Chriftiani non videbimus? Beatum iudicarunt eum, qui omnibus virtutibus inftrectus & ornatus effet, quem nullus metus terreret, nulla ægritudines cruciarent, nulla libidines incitarent, nulla futiles læticiæ exultantem languidis liquefaceret voluptatibus: nos nõ idem iudicabimus? Illi prudentiam, iufticiam, fortitudinem, temperantiam pluri quam diuitias, quam opes, quam omnia corporis & fortuna bona, faciendæ effe cenfuerunt: nos non cenfebimus? Clamat fapiens ille legum lator Athenienfium Solon: At nos non commutabimus cum virtute diuitias? Celebratur illa Critolai libra: qui cùm in alteram lancem animi bona Cic. libr. 5. imponeret, in alteram corporis & externa, tantum Tufe. Qu. propendere illã boni lancem putabat, vt terrã & maria pag. 238. rã deprimeret. Quamdiu igitur diligentiùs & ardentius

nos quibus ipsa veritas clarissimè lucet, honestatem
 adipisci, turpitudinemq; fugere contendere debemus,
 cum præsertim id certum exploratumq; nos habea-
 mus, de quo illi perpetuò magnopere dubitarunt, Ani-
 mos nostros omnino esse immortales: & post hanc in-
 felicem & calamitosam vitam, aliam esse perpetu-
 am ac sempiternam; in qua illis, qui se optimè gess-
 rint, immensa præmia; illis verò, qui se vitiorum il-
 lecebris commacularint, ingentes pœnae sint constitu-
 ta. Hac fide atque persuasione inducti, studeamus
 ea perficere, quorum gratia nos natos esse pro-
 dentissimi viri statuerunt. Aiunt enim, Hominem
 ad intelligendum & agendum esse natum, quasi mor-
 talem Deum: quoniam omnis intelligentia ad ali-
 quem actionis finem semper est referenda. Sed quid
 potissimum curare debet homo, ut intelligat? Certo
 quæ ratione primò seipsum, deinde familiam suam,
 postremò Rempubl. vniuersam quàm optimè admini-
 strare sciat. Hic enim triplex est Moralis disciplina
 fœtus, quem qui bene perceperit & obseruauit, is
 sapientissimus & optimus appellari meritò poterit.
 Ac seipsum quidem optimè reget, si quæ de virtuti-
 bus ac vitijs ab eruditis auctoribus scripta sunt, &
 quæ à laudatis viris fiunt, diligenter aduertat, edis-
 cat, memoria teneat, deinde in eis multum ac diuise
 exerceat. Parum est enim ea nosse, quæ faciendæ sunt,
 nisi quis re ipsa præstare, atque exequi agendo con-
 tendat. Vnde bene dictum est, Virtutem esse actio-
 nem, & eius omnem laudem in actione consistere. Ne-
 que enim quisquam vnquam ideo magnam laudem

Cic. I. Off.

est affecutus, quòd ea, quæ recta sunt, intelligeret, sed quòd in eorum actione studiosè diligenterq; se exerceret. Hinc Aristidis iusticia, Themistoclis fortitudo, Phocionis temperantia celebratur, non quòd illi præstantes viri virtutes has, quæ & quales essent, intelligerent: sed quòd primus eximia iusticia, alter fortitudinis, tertius temperantia opera præstiterit. Discat igitur, qui seipsum optimè regere concupiscit, primò, quid in quaq; re verissimum sit, quid expetendum aut fugiendum: deinde quid in hominum societate tuenda tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide conueniat: tum quid animi excelsi atque inuicti magnitudinem ac robur efficiat atque conseruet: denique in omnibus, quæ sunt, quæque dicuntur, qui modus & ordo seruandus sit: postremò quibus modis appetitus rationi pareat, quo nihil est ad omnem vitam accommodatius. Eodem modo qui familiam ac domum suam accuratè velit instituerè, prius ea percipiat oportet, quæ de re uxoria, de paterno imperio, de herili potestate, de instrumentis tam animatis, quàm inanimatis, de tuenda re familiari traduntur, in eisquæ se frequenter exercendo, in vsum & habitum deducat. Omnis enim virtus ex frequentibus fit actionibus: Neque satis est, semel atque iterum bene aliquid agere, vt bene agendi tibi habitum compares: verum optima intelligentia, constante voluntate, longo tempore, magna exercitatione opus est: & quo res illa, cui studemus, præstantior fuerit, eò etiam maiori ingenio, & diuturniore labore semper indiget. Vt qui bene Rempub. velit administrare, quod

terti-

tertium in Morali Philosophia docetur, cum non tantum longo rerum usu magnam sibi prudentiam comparasse oportet, sed omnibus etiam alijs virtutibus instructum esse, vt reliquos omnes & consilio regere, & constantia tueri, & aequitate conciliare, & vitæ integritate, quocumque voluerit, impellere possit. Necessarium est igitur, vt ius ciuile perdiscat, leges cognoscat, omnem antiquitatem percipiat, senatoriam consuetudinem, iudiciales controuersias, disciplinam Reipublicæ, iura sociorum, fœdera, pactiones, causas imperij teneat. Hæc enim vna est sapientia, quæ reliquis omnibus humanis rebus antecellit: de qua ita apud Ciceronem

Cicer. de
Somn. Scipion.

Scipio superior: Nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem interru fiat, acceptius, quàm concilia cœtusq; hominum intersociati, quæ ciuitates appellantur: harum rectores & conseruatores hinc profecti, huc reuertentur. Quod quis hanc triplicem facultatem assequi potuerit, vt & seipsum, & familiam, & ciuitatem optimè regat, quid ei deesse poterit ad bene beateq; viuendum? Profecti nihil. At qui hæc omnia moralis vna Philosophia sui studio præstatur am se pollicetur: vt non sine maxima

Lib. 5. Tuscul. quæst.

causa Cicero, cum hæc præclare intelligeret, ita exclamare non dubitauit: O vitæ Philosophia dux! O virtutis indagatrix, expultrixq; vitiorum! quid non modo nos, sed omnino vitæ hominum sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitæ cōuocasti: tu eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & vocum communione iunxisti: tu inuentrix legum, tu magistra morum

& hif

& disciplina fuisti. Hac & huiusmodi alia multa in
 Moralis Philosophia laudem iure optimo clamat Ci-
 cero. Quid enim aut pulchrius aut iucundius esse po-
 test eo virtutū cœtu, quo cum exornatus est animus,
 quasi in clarissimo quodam ac sublimi loco positus, in-
 fra se cœcas hominum mentes videt, varijs erroribus
 implicatas, & pro veris bonis inanes tantum bonorum
 umbras prosequentes, asiduis fortuna tempestatibus
 agitata, se verò tanquam in tranquillissimo portu con-
 stitutū, nullas amplius turbulenta pertimescere tem-
 pestates. Nam verissimè Poëta Satyricus ait:

Semita certè

Iuuen.
 Satyr. 10.

Tranquilla per virtutem patet vnica vita.

Ac primò quidem sese offert illa, quam Plato reliqua-
 rum virtutum ducem & moderatricem appellat, Ari-
 stoteles principem architectandi ceteras virtutes, Ci-
 cero viuendi artem & magistram, quoniam reliquis
 virtutibus tanquam administris ad sapienter agen-
 dum utitur, & e arū ordinem, opportunitatem, agendi
 rationem ostendit: ipsa verò tanquā mentis oculus est
 vndiq; lucidissimus: qua, vt scienter ait Horatius,

Magn. Mo-
 ral. lib. 1.
 cap. vlt.

Lib. 5. de
 Finib.

Quod verum atque decens est curat, & omnis in
 hoc est.

Hor. lib. 1.
 Epist. 1.

Hanc Latini Prudentiam, quòd res expetendas &
 fugiendas, veras & falsas acutè prouideat, ap-
 pellare voluerunt: eius enim vnus propria est in-
 dagatio atque inuentio veritatis. Græci φρόνησις
 vocant, quòd à vera perfectaque mente proficisca-
 tur, vnde modum & exemplar pulcherrimum omni-
 um suarum actionum deducit. Quòd si qua nobis cum

Cic. 1. Offi.

Dys

Satyr. 10.
& 14.

Dys immortalibus communitas intercedit, eam
mè virtutis huius gratia consistit. Itaque non sine
sa Iuuenalis clamat:

Nullum numen abest, si sit Prudentia.

Est autem Prudentia comes, ut ait Plato, Veritas, quæ
coeli ciuis est, & sola Deorum conuictu fruatur, quam
mens auidissimè complectitur, & cum ea semper
desiderat. Hæc eadem virtus est, quæ grauissimo nomi-
ne Sapientia vocatur, quæ scientia pollet vna, quæ
verè præditi sunt, soli sunt beati, dupliciq; nomine de-
corantur. Quatenus enim rerum diuinarum atq; hu-
manarum scientiam tenent, Sapientes appellantur,
neq; tantum moralem, sed etiam naturalem, & di-
nam Philosophiam amplectuntur: quatenus autem
expetendas fugiendasq; discernunt, Prudentes nomi-

Metam. 15.
in princ.

nantur. Ac sapiens quidè talis existit, qualem Ouidius
Pythagoram describit, hoc modo:

Mente Deos adiit, & quæ natura negauit
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.
Cumq; animo, & vigili perspexerat omnia curæ,
In medium discenda dabat, coetumq; silentium,
Dictaq; mirantum: magni primordia mundi,
Et rerum causas, & quid natura, docebat,
Quid Deus, vnde niues, quæ fulminis esset origo,
Iuppiter, an venti, discussa nube, tonarent,
Quid quateret terras, quæ sidera lege mearent.

Et quocunq; latet. Quid autem illo homine
beatius esse potest, qui in his habitat pernoctat-
quæ cogitationibus? qui omnium eorum, quæ in ce-
lo, quæ in mari, quæ in terra sunt, diligentissimè
sciat.

fas inuestiget & inueniat? qui non hac tantum sapientia, sed etiam illa prudentia fretus, cum ad res gerendas adhibetur possit ea verè dicere, quæ Vlysses apud Ouidium de se ipso contra Aiacem hoc modo iactat, & glorietur.

Metam.
Lib. 13.

Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri:
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides: tu tantum corpore prodes,
Nos animo: quâtoq; , tatem qui temperat, anteit,
Tantum ego te supero. Omnino prudentes
ac sapientes viri maximam vbique dignitatem obtinent, eos reges, principes, imperatores observant, populi admirantur, omnes denique suspiciunt: hi soli ciuitates bene regere, leges & instituta condere, mores emendare, discordias & seditiones tranquillare, summamq; in populis concordiam & pacem conciliare facile possunt. Hic est ille sapientissimus vir, quem diuinus Poëta Virgilius in seditione vulgi furentis ita describit:

Aen. 1.

Tum pietate graue, ac meritis si forte virum quoniam
Conspexere, silent, arrectisq; auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Huic succedit ea, quam Iusticiam appellamus, quæ tantæ dignitatis est, vt virtutum omnium, quæ in actione totam commendationem suam habent, domina & regina meritisimò predicetur. Vt enim prudentia in intelligendo, ita iusticia in agendo principem locum obtinet. Vnde Arist. 5. Ethic. 1. rectè dixit Euripides: Iusticiam os aureum habere, neq; hesperum aut luciferum tantam sui admirationem concitare. Ex quo factum est iam tritum sermone prouerbi-

Arist. 5.
Ethic. 1.

um,

Off. 1. & 2.

um, Iusticiam in se virtutes omnes continere. Haec enim (vt ait Cicero) societatem hominum inter ipsam & quasi vitam communitatem continet: in hac virtutis splendor est maximus: ex hac vna boni viri nominatur: nulla ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla vita communitas sine iusticia esse potest: imò verè neque latronum & improbissimorum hominum conuentus, nisi iusticia aliquo vinculo colligentur, vllò modo consistere diutiùs possunt. Herodotus autor est, apud Medos olim iusticia fruenda gratia bene morati reges fuisse constitutos: quoniam hoc munus omnium regum est, populus iusto imperio continere. Quæ de causa Poëta Iusticiam Iouis ipsius Deorum acque hominum regis filiam esse consinxerunt, & esse perpetuo virginem: quia sit constans, fidelis, vera atque integra. Hac vna nobis Deorum religionem, patriam, caritatem, parentum pietatem, fraternum amorem, bonorum hominum amicitiam ingenerat: hac bonis stè viuere, alterum non ledere, suum cuique tribuere docet: ab hac initium est perpetua commendationis & fama, sine qua nihil omnino potest esse laudabile: hac est legum omnium, iurum, institutorum, decretorum, conuentionum, fœderum, patrumque fundamentum: vt qui iusticiam contemnit, nihil penitus humanitatis iure cum alijs sociari possit. Ecce autem illa, quæ in magno & excelso animo persequitur, pro iusticia & aequitate pugnat: quæ pro communi utilitate, pro honestate, pro dignitate, pro gloria pericula quæq; subire parata est, & mortem doloresq; contemnit, quæ iniuriã à se atq; à suis propulsat, quæ nulla metu

metu, nulla cupiditate frangitur; quæ inuictam se à labore, atque voluptate præstat; quæ nunquam in rebus asperis perturbatur, quæ in omni re gerenda consilio- quæ capiendo constantiam seruat; quæ viri maximè propria est, Fortitudo. Hac est illa quæ res humanas despicit, atque infra se positas arbitratur, neque fortuna vlla fulmina pertimescit, neque vlla agritudine concutitur, neque vnquam malis cedit: sed in ea semper audentior insurgit. Hic est ille fortis & constans animus, quem

Si fractus illabatur orbis, (vt ait Horatius)

Lib. 3.
Od. 3.

Impavidum ferient ruina;

qui pro patria, pro aris & focis vitam exponere nihil dubitat, & sua sponte se periculis obiectat: neque expectat, vt ab aliquo excitetur, sed vltro alios ipse excitat: vt apud Virgilium Turnus milites suos:

Quod votis optastis, adest, perfringere dextra.

Aen. 10.

In manibus Mars ipse, viri: nunc coniugis esto

Qui sçq; sua, tectiq; memor: nunc magna referto

Facta patrum, laudes: vltro occurramus ad vnam

Dum trepidi, egressiq; labant vestigia prima.

Audentes fortuna iuuat.

Sunt autem hæc splendidissima, quæ animo magno elato quæ humanasq; res despiciente sunt: & nescio quomodo pleniori ore laudantur. Hinc omnis disciplina militaris, & bellica virtus, quæ ceteris præstat omnibus, in cuius tutela ac presidio omnes urbana res, & omnia præclara studia latent: hinc Camilli, Fabij, Scipiones, Decij, Cæsares, innumerabilesq; alij sibi eternam gloriam pepererunt. Sequitur ea, quæ rebus in

X

omni-

omnibus modum atq; ordinem seruare docet; quae
 liquarum virtutum quasi condimentum quoddam
 quae pacem animis affert, & eos cōcordia quadam
 cat ac lenit, quae moderendis cupiditatibus, regendis
 animi motibus laudatur, cui Temperantia nomen est.
 In hac est verecundia, & quasi quidam ornatus
 omnisque sedatio perturbationum animi: hac est
 rationis in libidinem atque alios non rectos impetus
 mi summa & moderata dominatio: hanc vnā Me-
 nander virtutis domicilium esse censuit: hanc Plato
 Charmide humana vitæ custodem appellat. Idem
 Gorgia precipit, vt qui felix ac beatus esse velit, tem-
 perantiam exerceat. Xenophanes nihil in homine me-
 li nasci posse dixit, qui temperantiam, quae sapientia
 fundamentum est, amplexus fuerit. Neq; enim virtus
 temperatum blandissima domina voluptates vnquam
 decipiunt: hic à rebus alienis manus, oculos, mentem
 cōtinet: hic nullis vitiorum illecebris irretitur: hic pa-
 cē, continenter, seuerē, sobriē vitam agit, neque vlla
 vnquam luxuria diffluit. Quin etiam hac vna virtus
 non tantum aliarum virtutum custos & conserua-
 trix est, sed etiam bona valetudinis mater: itaque sa-
 pientissimis viris semper amicissima fuit. Quam
 enim temperantia vixisse memorantur olim apud Grae-
 cos Socrates, Plato, Xenocrates, aliq; plurimi: apud
 Romanos Fabricius, Curius, Scipiones: denique omnes
 apud vniuersas nationes, quicunque auidi laudis &
 gloria, magniq; nominis appetentes fuerunt, & hone-
 stē viuere concupiuerunt? Hic est ille concentus omni-
 um virtutum vndiq; perfectus & absolutus, quo nosse

animus cum informatus fuerit, diuinus efficitur, & eo splendore decoratur, ut nihil admirabilius in toto terrarum orbe, nihil praestantius, nihil speciosius esse possit: quem non modò ego breui hac oratione mea, sed ne vir quidem diuina praeditus eloquentia quisquam immensis voluminibus explicare, atque exornare satis pro dignitate valeat. Quamobrem vos quaeso, Viri Mediolanenses, quod nemo verbis efficere potest, ut omnium virtutum excellentiam persequatur, supplete cogitatione vestra, quae omnis infinitatis facile capax est, & quaecunque vult, ita sibi representat, quasi ea, quae oculis cernimus. Fingite igitur animis vestris eam honestatis & sapientiae formam, quam oculis ipsis videre non possumus: quam putatis illam ardentis amoris excitaturam sui, si videretur? Nam sic corporum pulchritudine tantum incendimur: quid futurum censemus, si mirificam illam animorum dignitatem, omnium virtutum numeris absolutam ac perfectam, oculis cernere possemus? Sed belluarum est atque imperitissimorum hominum, sensibus tantum corporis, non autem animi intelligentia moueri: neque cogitare, quantum animus corpori praestat, tantum etiam animi ornamenta corporis ornamentis antecellere. Vos autem iuuenes, & expoliti viri, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis, dies noctesque animo vestro perpendite, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeat: quam quibus verbis melius aut elegantius, quam ipsius oratorum principis Ciceronis

Pro P. Sest. commendare vobis pessumus? Virtus igitur (ait Cicerone) in tempestate saua quiescit; & lucet in tenebris, & pulsa loco, manet tamen, atque haret in patria, splendetque per se semper, neque alienis vnquam sordibus obsolescit: hac altissimis defixa radicibus, nunquam vlla vi labefactari, nunquam dimoueri loco potest: hac neque eripi, neque surripi potest vnquam, neque naufragio, neque incendio amittitur: hac qui praediti sunt, soli sunt diuites. Cogitate quid illo viro nobilius, quid praestantius, quid honorificentius dici aut fingi possit, qui in suum animum exornarit, vt omnia prudenter, iuste, fortiter & temperate gerat, qui tanquam Deus quidam mortalis, & seipsum, & familiam, & vniuersam Rempublicam optime regere atque administrare sciat, ad quem, tanquam ad oraculum, vndique consilii capiendi gratia populi ac nationes confugiant, quem omnes suspiciant, omnes admirentur, omnes digno commendent, vna voce laudent, extollant, felicem ac beatum praedicent. Et cum illum animo vestro tam praestantem atque eximum virum intueri fueritis, tum in vos ipsos descendite, & omni cura, studio, labore tales esse contendite, vt vel cum eo conferri, vel saltem ad eum quam proximè accedere valeatis. Quod ita demum assequi poteritis, si hanc honestè viuendi artem atque disciplinam, quam hoc anno vobis explicare decreuimus, summa cum attentione primò didiceritis, deinde quotidiana exercitatione ad vsum atque experientiam deducere contenderitis. Neque enim huius disciplinae finis est cognitio, sed actio. Quod si vos vllius laudis amor tangit, si praestare ceteris animantibus

studetis, si deniq³ vobis aliqua est bene beateq³ viuendi cura, quae maxima esse debet: haec, ad qua vos adhortati sumus, omni diligentia perficietis.

DE PARENTVM
IN ERVDIENDIS LIBE-
ris, atque Adolescentium in stu-
dijs optimarum artium of-
ficio, ad Medio-
lanenseis,

ORATIO XV.

Credo ego, vos vnà mecum frequenter admira-
ri, Viri Mediolanenses, quid in causa sit, quòd
cum omnes ferè nostri adolescentes, praeter ceteros
ingenio memoriaq³ praecellant, & quodam etiam na-
turali mentis instinctu, afflatuq³ quasi diuino trahan-
tur ad cognitionis & scientiae cupiditatem, magnaquè
sunt in hac ciuitate literarum studijs, vel ad gratiam,
vel ad opes, vel ad dignitatem proposita praemia: tam
pauci tamen ex eis emergere, & bonis in artibus ex-
cellentes euadere soleant. Ac mihi quidem diligenter
hoc animo voluenti atq³ reputanti, cum huiusce mali
viden-